

ה מ א ס ך

חורש כס ליו ה' ת' ק"ע

א

שירים

פזמון להנוכה

שִׁמְעוּ עַמִּים וְהִתְמַחֵו הַמָּהוּ
יֵמָּה פֶּעַל לְיִשְׂרָאֵל צוּר עָשָׂהוּ
רַבּוֹת צָרָרוּם וּמִכָּלֶם הִצִּילָהוּ
עוֹר מִצָּרָיו הוּא וְיָדָיו לֹא רָב.

לֵאלֹהִים עֲזוּ וְתַעֲצוּמוֹת מַעֲשֵׂיו נִזְרָאִים
אוֹתוֹת גְּדוֹלוֹת וּמוֹפְתִים גִּפְּלָאִים
הִרְאָה לְאֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי חֲשֹׁמוֹנָאִים
בְּקוֹם עֲלֵיהֶם יָגִים בְּעַם עֲצוּם וָרֵב.

שִׁמְעוּ עַמִּים וכו'

ה א 5

וַיַּגֵּד יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חֵיל הַמַּעֲרָכָה
וּמִפְּנֵי לַהֲט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת
עוֹד מַעֲט וְזָרַע קָדָשׁ הָיָה בְּשִׁלְכָהּ
אֶךְ אֱלֹהִים דָּן דִּינָם וְאֵת רִיבָם רַב.
שִׁמְעוּ וכו'

מִקּוֹה יִשְׂרָאֵל זָכַר בְּרִית רֵאשׁוֹנִים
וַיִּתֵּן עֹז לְבַחֲרֵינוּ בְּנֵי הַחֲשֻׁמוֹנִים
בְּזוֹ וְקִלּוֹן שִׁפְךָ עַל הַגֵּאִיוֹנִים
וַיַּכְנִיעֵם וַיַּהֲפֹכֵם בְּיוֹם קָרֵב.
שִׁמְעוּ וכו'

הַצִּיל אֵין אֲנִים וַיַּחֲרוֹג אֲדִירִים
אֲזַנְסוּ דַבִּים מִפְּנֵי צַעִירִים
יְיָ אֱלֹהֵי יִרְדָּה לִי בַּגְבוּרִים
וַיִּשְׁתַּחֲוֶהוּ מִלְכִּי מִזְרַח וּמַעֲרָב
שִׁמְעוּ וכו'

כָּלוּ גִרְשׁוֹ אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל הָאֲזַנִּיחוּ
אֶךְ שְׂאֵרֵית חֲמָה אֲחֵרֵיהֶם הִנִּיחוּ
כִּי שִׁמְנֵי קָדָשׁ בְּטוֹמְאָתָם הָאֲלִיחוּ
עַתָּה אֵל מִקְדָּשׁ אֵל גּוֹי טָמֵא קָרֵב.
שִׁמְעוּ וכו'

[סו]

הַכֹּהֲנִים בִּי שָׁבוּ וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ בָּאוּ
אֶסּוּד שֶׁמֶן אַחַת בְּזוּיִת מִצָּאוּ
עֵינֵי אֲרוּרִים אֶת זֹאת לֹא רָאוּ
חֲתוּם בַּחֲתָם מְשֻׁחַ וּזְר בּוֹ לֹא הִתְעַרְבּ.
שִׁמְעוּ וְכוּ

נִפְלְאוֹת עָשָׂה שׁוֹכֵן וְכוֹל רָקִיעַ
יְיָ הָאֵר לֵילָה אַחֵר הָאֶסּוּד הִגִּיעַ
וְשִׁמּוֹנָה יָמִים גַּר תְּמִיד הוֹפִיעַ
בְּדֵר הַשֶּׁמֶן לֹא חָסַר וְלֹא זָרַב.
שִׁמְעוּ וְכוּ

חֹזֵק גּוֹאֲלֵנוּ מִי יִמְלֹל גְּבוּרָתוֹ
מִשְׁעָן וּמִבְטָח עֹזוֹ בִּישׁוּעָתוֹ
חֲסִדוֹ גָּבַר עַל עַם סְגוּלָתוֹ
יִבְרַר עֲזוֹנוֹ וַיִּסְלַח חַטָּאתוֹ בִּי רַב.
שִׁמְעוּ וְכוּ

באורי ספרי קדש

באור מלי עברית ופהרון פסוקים נעלמים

תוספת באור אל נחש בריח (קלחפפער: טלחנגע)

אמרו על הנחש בריח כי בהצטות ושקירות עיניו יצבה
 צבי ויקח טרף לנפשו. והיה כאשר יביט בחיות
 קטנות או בעופות קטנים כן יטריחם וימנעם לנזק
 מפניו, הנה והנה ירולו אל מולו ואל מול המקום אשר היו
 בראשונה הלך ושוב, אמנם מעט מעט ירחקו מן המקום
 הזה ויקרבו אל שטן משחיתם, וכאשר הרבו את מרונתם
 פעמים רבות, כעגל ירקדו אל מולו, בפיו אשר פער יקפלו
 וירדו חיים שאולה. והוא חכם יבלעם, לא עמל ולא
 יגע צם, ממקומו לא סר, לא זע ולא קס מתחתיו.
 והוסיפו עוד לאמור: מעשה כסף מעשיו ואתה
 הקורא אל תדמה בנפשך: משיחות הילדים וכשים זקנות,
 מן חיות בחדרי המילדות, או מן אנשים חשובים בל
 הספור הזה והדעה הזאת, אל נא! כן ספרו וכן חשבו
 רבים מן המחקרים יודעי תולדות כפש חיה, ובראשם
 הגדול מכולם ליכעאוס בכורס. ואם אמנם הדעה
 הזאת רחוקה היא ממני במאוד מאוד, בכל זאת בטוח אני
 כי גם החכמים והמכשפים אשר נקראו חרעומים חשבו
 כמחקרים האלה. גם נראה לי כי פעולות הנחש ההוא
 נקדומים לו בענין השיאו הדורות הראשונים לאמונת
 הנשף

הכסף, ולא עוד הלא הממשל משלים אחר דעת ההמון
הוא כוטה, ולא אחר איש מתחבס בחדר מדעו; אם כן
גם בגלל הדבר הזה הכחש בריח משל הוא על ארץ מזרים,
ארץ מלאה כשפים מאז ומקדם ככתוב, ויקרא גם פרעה
לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם בלהטיהם כן.

והנכון בעיני הוא, כי כאשר יביט הכחש בריח בחיות
קטנות או בעופות קטנים עיני לוחטים ולהבים לו
(פייזריגע חויגען) בברקים הסקירות עיניו לחלושי כח
האלה, ברכים רב ויהומס, כדמו כתעו, אין מנוח
לכפסם, ואין מנוח לכף רגלם, כאיש משתגע כן ירוצו
הנה והנה, נאצדו ממנם כל משכיות לב, ולא נשאר להם
רק רעיון המשחית הזה, לכן אליו ירוצו וממנו ירחקו;
אמנם כאשר ירבו את מרוצתם כן יגבר עליהם החתת,
רעדה ופלאות יאחזמו, פוגת לב יעריחס, ותקצר כפסם
צעמלם, יחרפו כפסם למות, כשמחיס אלי גיל ישמחו
כי ימצאו קבר. ואין בדבר הזה הפלא ופלא מפלא אשר
עינינו רואות יום יום, כי האנשים אשר אחזו בה הפחד
המזהיל אותם לא ינוסו משחת אשר פחדו, וכאשר תגבר
עליהם הרעדה יפלו בו, ובתמהון לב ירוצו אליו, ואם
מקרה ופגע כזה יקרה לאדם אשר חלק לו ה' בצינה למת
כתמה אם עוזבי שכל וחלושי כח כאלה אשר מקול עליה
דרך מתחלחל לבם בקרבם יכשלו במכשלה הזאת.

ובספר אשר הזכרתי במאסף משנת ה'תקס"ט דף
ש"ל מכוונה בשם: על מעשה כסף מן כחש בריח, מלא
צעלי מחשבות רבות לבאורו, אמנם לדעתי דבריו אינם
ככונים, כי הכחש בריח לא יעלה על העץ, אם כן אין
מקום לבאורו על הכחש בריח. עיין בספרו. ואם
היסוד אשר הנחתי יסוד מוסד הוא, רצוני לאמור, אם
עיני

מנגע
ישנה
בחיות
לנוס
שר היו
המקום
מרוצתם
יקפלו
מלא ולא
חתיו.
ואתה
זקנות,
כיס בל
כן חשבו
בראשם
הדעה
טוב אני
ים חשבו
הוא
לאמונה
כסף

עניי כתש צריח לוהטים הם כאשר יביט בחיות ועופות,
או תבין ותשכיל איך הושאל שם להם על מעשה כסף
בפסוק: ויעשו גם הם בלהטיהם בן.

סוף דבר הכל כשמע — לא אחד ממך אתה הקורא
כי בכל הספרים אשר חפשתי אחר הולדות נחש צריח
מלאתי רשום כדצריח האלה, הנחש הזה נמצא במחלוקת
הארץ הנקראת אמעריקא, אמנם אולי לא ידעו בעליהם
מציאותו כי אם ממחלוקת אמעריקא כי רבו עליה
העובדים והשצים, ואולי אצדה שאריתו במחלוקת הארץ
אפריקא ואזיען, כאשר נאצדה השארית מן התחש ומן
מינים אחרים, כי כאשר ירב האדם על פני האדמה בן
ישמיד החיה רעה מן הארץ, ואיך לא ישמיד עד כלות
המין ההוא בכור המות ואב למזיקים את הנחש צריח אשר
הוא קל להשחית אותו מהר, כי תנועתיו לאט לאט,
וקול תנועותיו כשמע מרחוק, ובאזן קטנה סקול תסקלנו
כרנע. ואל אפנה אם ירבו השוכנים באמעריקא גם שם
ימחה שמו ויאבד זכרו.

באור הפסוקים ד"ה עד ל"א בפרשה למד מן ספר איוב

(ד"ה). עגומה פרושו דאבה וכן בדברי
רבותינו ז"ל לא יתלוש מפני עגמת גפשו. (לשון הרד"ק
שרש עגם.) ועגין הפסוק וצא אחריו הוא: הלא בביתי
לקשה יום כי בא אלי הרע במקום הטוב. עיין בפדוש
רש"י ז"ל. (ד"ו). מעי רתחו ולא דמו.
להפך היה כאשר ראיתי איש קשה יום ואביון רתחו מעי
ולא דמו. קדמוכי ימי עני. כמו קדמוכי מוקשי
מות, מדוע קדמוכי בדרכים, אם כן הוראתו פה: הימי
עני קדמו לי, אמנם בפסוקים הבאים יבאר דעתו: הוא
הלך

הלך באישון לילה לבקש ולחנן עבור האצין, אמנם
הבשורת הימי עני מן האצין קדמוהו, כי מלאכיו שלח
לפניו, כי לאח ולריע היה לכל ינור אשר עליו תאבל בפשו.
(ד"ח) קדר הלכתי בלא חמה. אצתי ללכת
באישון לילה, וכן לא הלכתי בגדולות ובכפלאות
ממני: לא אצתי ללכת בגדולות ובכפלאות
ממני, כי אם דרשתי וחקרתי היטב, למען לא אכשל בהן,
וכן אם הלכתי עם שוא ותחש (שרשו חוש) על מרמה
רגלי, ענינו לא אצתי ללכת עם שוא ולא חשתי
למרמה רגלי באנשי חמם הממהרים מעשיהם למהר שלל
ולחוש בו, ומחלוקת השניה מן הפסוק הזה: ולא חשתי
למרמה רגלי, תעיד על הפרוש הזה ועל הנקוד הלכתי
מבין הכבד, אמנם בספרים אשר לפנינו נכתב
אם הלכתי עם שוא (איו' לא ה) כגד הענין כאשר בארתי,
גם נכתב בספרים כל היום קדר הלכתי כגד הכלל
אשר אזכיר, והוא: כל הפסוקים אשר
בספר אחד מכתבי הקודש, וכשנו בס' אחר מהם בלי שנוי
ענינם ענין אחד ופה הוראותו לפי הענין: קדר הלכתי
בלא שמש, באישון לילה, ובתהלים (ל"ח') הוראתו לפי
הענין הוא: הלכתי בצנדי אבל, ולא עוד הספרים אשר
לפנינו הם כגד המסרה ח"ל: להלכתי ג' וסימן קדר
הלכתי בלא חמה, אם הלכתי עם שוא, ולא הלכתי
בגדולות: (ד"ט) ל' צרות יענה. עוף גדול וחזק
מכל העופות, גם כנפיו וקוליו גדולים מכל, אשר אין לו
חלק בבינה, ופעם ירכן ופעם יקוץ, ואיוז קרא אותו
בעבור הרכה (איוז ל"ט, י"ג) כנף רגלים. ובעבור
הקינה צרות יענה, ובל"א שם עוף הזה (טפחים).
(למ"ד), וחרב תו: עורי שחר מעלי מני חרבי, ועצמי

חרה מני חרב, וענינו: הלכתי כחוס היום עבור האביון
 על כן עורי שחר מעלי ועמי חרה. (ל"א) אבל.
 יש אבל יחיד ואבל הקהל. אבל יחיד הוא הזכי ומספר
 תמרורים אשר יבכה האדם על אבדן קרוביו ורעיו בדרך
 הנטוע בלב כל אדם, ואבל קהל הוא ההספד על אבדן
 אדם גדול בדורו, בו יסופר בשבח המת, בו ידובר דברים
 אשר החי כותן אל לבו במליצה נחה, בו ישאו משלם
 צקיות, בקינת דוד המלך על שאול ויוכתן בנו, ואם
 השומע מתעצב על אבדן אדם גדול הדבורים הרמים
 והנשאים למשיבת נפשו הם לו, ועל כן אמר המלך שלמה:
 טוב ללכת אל בית אבל (בית מיוחד למספד גדולי הדור)
 מלכת אל בית משה: אמנם באבל יחיד אין בו כי אם
 צרי ומספד תמרורים, לכן אמר הכזיף ירמיה: בית
 עמי חגרי שק והתפלגי באפר אבל יחיד עשי לך מספד
 תמרורים: אולם בימי איוב היו מזמרים בקול יללה
 צקיות אשר קננו על אבדן אדם גדול כנראה מפסוק אשר
 לפנינו: ויהי לאבל כנור וכו', אשר ענינו לאבל לצד היה
 כנורי. ומפרשים פרשוהו דרך משל אמנם כבר אמר
 רש"י ז"ל: אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו.

איבערועטצונג איוב קאפיטעל למ"ד

(דיא פֿאָלגעדען פֿערזע געהערן נאָ איינעם זעלבסט;
 גטפרעכען)

כ"ה. זערגלֿאָס איך ניצט בייז דעם אנבליק איינעם

ליידענדען אין טראָהען,

וואָר דיא וואָהרנעהאונג איינעם אונגליקליכען ניצט

איינע אארטער פֿיר איינע זעלבס;

כ"ו. דאס איז טאמט דעם ערווארטעטן גוטן נור בעטעס,

טאמט דעם 'ליכטעס נור דיסטערע, טווארנע וואלקען טוואן אום?

כ"ז. געריטה ניכט פלאנעהר איין איינערסטעס איין אויף וואלונג — חין מוכרהע?

כ"ח. פאכאן טיקטע איך דאס אונגליקסמאכריכט; איין איינער טאק פיינסטערען נאכט איילטע איך נאך;

טאמט דאס פאר דער געביטהענדען פערזאנלונג, אונד טרוג פלעהעד, וויא איין געבעטה, איינע פיר ביטטע פאר.

כ"ט. אף! איך וואר דער ברודער איינעס יעדען טרום רענדען געטעפֿעס.

אזאך איין טהאטיגער פריינד איינעס יעדען קלאג גענדען טטרויסעס,

למד. דט דאס היטלע איינע הויט טווארן פארבטע, איינע גלידער פערטראקענטען, פערדארטען.

ל"א. בייא איינעס טאדטענפֿייער נור דיהנטע איין איי טענטפיל,

נז דען קלאגלידערן איינע הארפֿע.

ההלים מ"ח

(א) שתי כתות שרים שרו בזו אחר זו, הכת הראשונה מהוד ותפארת ירושלים וליון, וכת השניה מתחלת מן הכס אשר עשה ה' בארמנות ליון להפחיד מלכי ארץ אשר היו זכרן, ואחרי כן שרה מדקת ה'. הכת הראשונה שרה פסוק ב', ג', ח', ט', י"ב, ופסוק י"ד.

י"ד, וכת השניה פסוק ד', ה, ר', ז', י', י"א, ופסו' י"ב,
 ופסוק ע"ו שרשתי הכמות יחדיו. (ב) מהלל מאוד,
 מהלל בארצות רבות, וענין הפסוק הזה הוא: תהלתך
 בכל קצוי ארץ, אמנם הר קדשך בעיר אלהינו לבד.
 (ג) מחברתו: ירכתי לפון (בעיר אלהינו) הר ציון,
 יפה כוף, משוש כל הארץ, קרית מלך רב. (ד)
 בארמנותיה, בארמנות הקריה אשר זכר. כודע
 למשגב, בפסוק הבא יבאר צמה הוא כודע למשגב.
 (ה) עברו יחדיו. כל המלכים חלפו ועברו את
 הארמנות. המה ראו כן תמהו, כאשר ראו
 את הארמנות תמהו בעבור יפין, פארן, וגדלן. כחפזו
 שרש חפז ושרש פחז דומים בהוראתם (עיין ספר אולר
 בשרשים שרש פחז) וענין שניהם פעולה במהירות וכלי
 סדר ככון. כזהלו כחפזו, בנס ה' כזהלו ורזו
 במהומה ממקום למקום, ואחרי כן רעדה אחזתם וחיל
 כיוולדה, כי כאשר תאחו האדם הרעדה והחלחלה אין
 לאל ידו לרוץ בה ובה, על כן פרושו בתחלה כזהלו ונחפזו
 ואחרי כן רעדה אחזתם. (ט) כאשר שמענו כן
 ראינו, כאשר שמענו מן האניות תרשים כן ראו עינינו
 הנם אשר זכרה הכת השניה בעיר אלהים אשר יכונן ה'
 עד עולם. (יוד) בקרב היכלך, בתוך היכלך,
 כמו רדה בקרב אויבך, אשר פרושו רדה עמך אם תהיה
 בתוך אויבך. דמינו חסדך בקרב היכלך,
 יש מן המפרשים אומרים דמינו הוא כמו אל מי תדמיוני
 ואשה, ואם כן יחסר הדבר אשר דמו לחסד ה', ויש מן
 המפרשים אמרו כי הוראתו כמו: והיה כאשר דמית',
 לשון מחשבה ופרוש הזה ככלא ממני, כי לא אוכל להבין
 המאמר הזה: תשבתי חסד ה'. אמנם לדעתי פרושהם
 נדקו

לרקו יחדיו, וענין דמיתי פה: חקרתי, כי החוקר
 מדמה דבר לדבר, וחושב מחשבות, ורלוכו לאמור כאשה
 היינו בחור היכלך, במקום קדוש הזה, חקרנו חקירת
 אלה, חקירת חסדך. ובפסוק הבא יבאר את אשר
 מלאו בחקירה הזאת. (יא) כשמך אלהים, כשמך
 אלהים אשר הוראתו דיין ושופט כן תהלתך על קצוי
 ארץ. לרק מלאה ימיך. אל אמונה אתה
 וגם בחסדך אין בו עול לילוד אשה כי לרק ומשפט מכוון
 כסאך. (יד) למען תספרו לדור אחריו.
 כמו ה' יספר בכתוב עמים (עיין תרגום הפסוק הזה מן
 הבזון, המליץ והחוקר רמב"ן ז"ל וכן אז ראיה ויספרה
 (עיין בשרשים המכונה שפת אמת שרש ספר) אם כן
 ענינו כמו למען תכתבו לדור אחריו. (טו) הוא
 יבגנו על מות. בעל המסרת אמר כי הן שתי
 מלות. (לשון הראב"ע ז"ל: אם כן ענינו הכהנת ה'
 תעבור ימי חיינו בארץ. הכת הראשונה אמרה
 כתבו סגולת ציון על ספר, כי גם אחר מותנו תהיה
 לנו הסגולה הזאת לשם ולתהלה, וכת השלייה אמרה
 בפסוק י"ב: שמחו במשפטי ה', ועתה כתבה טעם
 לדבריה, כי במשפטו ה' לרק תשאר לנו שארית נפשנו
 גם אחר מותנו, העפר ישוב אל הארץ והרוח תשוב אל
 אלהים כי כל דרכיו משפט.

[עו]

תהלים מח

א חיים ויגמולו דער זעהנע קרע

ערסטעם קאהר.

ב גרעם חיים גאט, איבערזאל בעריהאט;
אלץ זין הייליגער בערג חיים חן חומרער גאטטעם
טאדט.

ג איהר איטערנעטליך ליגט דער ליכטבערג,
זין דער טענסטען, בליהענדעסטען געגער;
חיים דיא פריידע דעם ליכטעם,
דער וואהגויטל חיינעם ערהאבענען קעניגס.

דווייטעם קאהר.

ד חן זינען פאלעסטען חיים גאט חיינע חנער
קאנטע אדעט;

ה דען קעניגע טראפען דארין לואואען; דורכאנדער
טען, בעטראכטעטען זיך;

ו איט איהרען בעטראכטונגען טיג איהרע בעוואונג
דערוג;

ז ווארדען חבער פלעליך ערטערקט, פערוויירט,
ליפען היין, ליפען הער;

ז חיים גלידערליטערן, חיינע חגסט בעפיל זיך דן,
אלו ווערען זיך געבעהרינען. (א)

איט

א (דער פאלאזיסט בעטראכטעט דיהם עראייגניס אלץ
חיינע טיקונג גאטטעם, חן דען קעניגען זינע
פארטבאזרקייט לז נייגען.

ערסטעם קאָהר.

ח אַיט חיינעסן אורגענוינדע לערבאכטסט דאס הרשים
טיפּעט ;

ט דיהם הערטען וויר, יענעס זעהען זונדע אויגען
זיין דער טאדעט דעס הערן צבאות, זיין דער
גאטטעס טאדעט.
ף דט! זיין גאטט פֿיר דאס עוויגקייט געגרינדעט האבען

זווייטעם קאָהר

יוד זיין דיינעסן הייליגען טעאפעל טפֿעהטען וויר דיינער
גאדע נאך.

יא הערר! דיינעסן נאָהאטן אללריכטער ב) ענטפֿריכט
דיין רוקן

כָּחן זיינעסן ענדע דער ענדע ביי זיין דעס אנדערן —
נאך דער גערעכטיגקייט גרייכט דיינע רעכטע. ב)

יב ע: פֿרייע זיך דער זיננסבערג,
זיינע ענטליקט טעכטער יהודה!
דיינער געזעלשאפטקייט זונגען ;

געהעט

ב) דער נאָהאט אלחים (גאטט) הייסט זיין דער
העבראישען טפֿרפֿע אורטפֿרייגליך ריכטער.

ג) דער פֿאמלייסט גיכט זיין פֿערטטען ; אלזא האנדל
זונגען גאטטעס זינד זיין גערעכטיגקייט זונטער
געזונדעט ; זעלבסט גאדענפֿערזיכונגען פֿינדען
בייז גאטט נישט ווידער דאס גערעכטיגקייט טאטאט.

[עה]

ערסטעס קההר
(זונטערברייכט דאס לוייטע קההר)

ג געהעט אונז צוויי רינגס הערשן,
אונזקרייטעט ער גאנץ,
לעהט זיינע טיראע,

יד בעאערקעט זיינע פֿעטטונגסווערקע
בעטטייגט זיינע פֿאלעסטע
לייכענט אלעס און פֿיר דיא טפעהטע נאכקאממענע
טאכט.

ביידע קעהרע.

זו דען דיער גאטט, אונזער עוויגער גאטט, פיהרעט
אונז לור אונטערברייכט. (ד)

ד (דאס ערסטע קההר וויל זאגן; לייכענט אלעס און פֿיר,
דען גאטט פֿיהרעט אונז לור אונזערע עוויגער רוקט;
דאס לוייטע קההר אבער: פֿרייטעט זיך אים דער
גערעכטיגקייט גאטטעט, דען דיע זיכערט אונז
דיא אונטערברייכט דער זעלע.)

פֿתרוני

תולדות גדולי ישראל

מגילת ספר

והיא תולדות איש מופת, ה"ה הרב הגאון האמתי
המנוח כמח' יעקב יעבין זצ"ל, אשר היה אב"ד
בק"ק עמדין, בן הגאון אמתי המפורסם בכל הגולה
חכם צבי זצ"ל. אשר תולדותיו וקורות אבותיו
אדירי כל חפץ נכתבו ושום בספר בכתובת וד
המנוח בעצמו, וקרא שמו מגילת ספר.

אמרו המאספים: אולר מגילת ספר הזאת
הלא היא כמוסה בין גזי אולרות הספרים אשר
ביר ידידנו, איש חמודות התורני החכם השלם, יפה
נוף מבזע שלשלת היוחסין מהו' שי' ; ומאבזת
החכמה והמדע, ולמען הפיטס בישראל, ולחוק זכר
גדולי עמנו בלב זרע ישורון עד דור אחרון, היטב היטב
עמנו החכם מהו' ה"ל, ונדב לבו להשגיל לנו
המגילה הזאת להעתיקה במאסף. ובמה נשיב תגמולות
הנחמד הזה? הן בלע כסף לא לקח מאתנו, ותשורה
אחרת אין להביא; לכן ידעה לפניו מנחת פינו, והפאר
והשכח

והשבח אשר נתן לו בזה, לעיני בני עמנו ולעיני כל קוראי
מכתבנו, כי לו כאלה תהלה, כי צדקות עשה בעמנו,
והפליא עשות טובות עמנו, במתת יקרה וכחמדה
הזאת. —

והנה ישראל הוא יודע, דור לדור יספר יקר תפארת
האיש הגדול, אשר תולדותיו אצחנו מובילים פה, כתובים
מאזבעות המנוח הקדוש ז"ל בעצמו. כל שומעיהם
תזלכה שתי אזניו ממעשים נפלאים ונוראים אשר קרו
לאבותיו ואבות אבותיו, ואשר קרו לו בחיי עצמו. גם
הזקנים אשר עורנו בחיים חיותם נשארים מדור הגדול
הזה, אשר עוד רשום בנפשותם פלאי קורות המנוח הזה
ומלחמותיו אשר היו לו עם שאר גדולי דורו, גם המה
לתאוו יבקשו לראות מעשה החיים וסיפור התולדות
מהענק הגדול הזה נכתבים על לוח וספר; אף כי
הנעירים ממנם לימים, אשר אך לשמע און שמעו נפלאות
ממנו, הלא המה כלתה וגם כבספה נפשו לקרוא מעל
הספר דברים נפלאים כאלה. אמנם בהיות כי ימי שני
חיי יעקב המנוח ז"ל מלאו עמל וכעס, ודברי ריבות
בשעריו, וצקני ראש יחד יתלגח עם שאר ראשי תפארת
ישורון; ויען כי חק וגבול שמו למכתבינו, לכל יבא כל
ריב וכל מדון בשעריהם, ואף אמת ושלום יהיו דגליהם,
לכן שמרנו לנפשותנו, ונשיב באיתן קמתנו, לבלי כזיר
שום פרטי ענין ריב וקטטה, וננוע בקיהו; ועבור זה,
ובעבור שאר אריכות דברים הבאים במגלת ספר הזאת,
אשר אין להם חפץ לכל אדם כ"א לסעיפי משפחת הנאון
המנוח ז"ל, קצרו המגלה הזאת, והעתקנו כמעט
השליש ממנה, דברים הנוגעים בקורות חייו, השוים
לכל נפש, ואשר לא ירעו ולא ישחיתו לאיש; וכאשר

כניע אל כקודות זמן ומקום ריב אשר היה לו או לאבותיו,
 מזכיר אך בקצרה: פה היה לו ריב עם פלוכי
 ופלוכי וכו', וזאת היתה אחרית הדבר,
 ודוגמתו. והעושה שלום במרומיו יעשה שלום עם
 יראיו, ואנו חין לנו חלק וזר עם הדברים הרחוקים
 מהשלום והאחדות. וכן חק וגבול שם עלינו האיש אשר
 נדב לבו אות: לתת הספר הזה בידינו, לבלתי הוציא
 מכשול מתחת ידיו, לתת מקום לבעל דין לחלוק, ולעורר
 את השמות הראוים להתישן לבלתי העלות עוד על לב,
 ולבלתי כנוע בכבוד קדושים אשר בארץ, ועל כן בזאת
 יאות לנו לבלתי העתיק מדברי הספר היקר הזה כי אם
 אחרי אשר יעבור שצנו עליהם, ואת אשר יבחר כנחר
 גם אנחנו, והיה זה שלום.

ד"ד

מגילת ספר

יֵאָבֵי יִשְׁמְרֶכֶם הַשׁוֹמֵר אֶמֶת לְעוֹלָם, בָּאוּר
 ה' הַקְּבִצוּ וְשִׁמְעוּ אֶל יַעֲקֹב, וְיִשְׁמַע אֲלֵיכֶם
 אֱלֹהִים אֱלֹהֵי אֱלֹהֵיכֶם וְיִהְיֶה אֲבוֹתֵיכֶם.

אִם־פֶּרָה אֶל חָק וּלְשׁוּעֵי אֶתֶן זֶדֶק, וְאִזְמִירָה רַבּוֹת
 עֲשִׂית אֶתֶּה ה' אֱלֹהֵי, אֲגִידָה וְאֶדְבָּרָה עֲלֵמִי
 מִסֵּפֶר אִיהֶ שׁוֹקֵל וְאִיהֶ שׁוֹפֵר. ה' אֱלֹהֵי אֶרֶמוֹמֶךְ כִּי דִלִּיתִּי
 וְלֹא שִׁמַּחַת אֲוִיבִי לִי, עֲלֹת מִרְחוֹק ה' כִּרְאָה לִי מִמַּעֲשֵׂיו
 וְעֲלִילוֹתָיו אֲשֶׁר הִרְאִי, וְאִתְּרִיתִי מִי יִתֵּן וַיִּכְחַזֵּן בְּסֵפֶר
 מִלִּי לַעֲד בָּאוּר יִחַזֵּן בְּכֶתֶב בֵּית יִשְׂרָאֵל, כִּנִּים יוֹלְדוּ
 י קוֹמוּ 6 I א 7

יקומו ויספרו לבניהם ליום אחרון, אז ימלא שחוק פינן
ולשוכנו רכה.

ואתחיל מאבי זקני, אבי אבא ז"ל, אשר אני נקרא
בשמו, ה' הגאון מהור"ר יעקב במהור"ר בנימין אשכנזי
מבוצ'ק, בן ה' מכהנס לחתום שם משפחתם, כי היו
זרע קדש, בני בחוכים ונרופים בימי הגזרות ושמדות'
והמה נשארים נאמנים לה' מכהה דורות מגדולי חסידיו
אשכנז הקדמונים. ואבי זקני הכ"ל הי' אחד מראשי
חכמי ווילנא המסוימים באותן הימים לפני גזירות חמיל
שרי, והי' תלמידו של הגאון מה' יעקב אב"ד דק"ק
לובלין, אביו של הגאון מה' העשיל ז"ל, אכלו שמש
בישיבה, וכתן לו בתו. אבא רבא הוא חתנו של הגאון
החסיד שבכהונה בעל ס' שו"ת שער אפרים ז"ל, ראש
צ"ד בק' ווילנא המעטירה אז בהיותה בשלותה, והיה לו
כתב יחוסו עד אהרן הכהן.

וא"א זקני הגאון בעל ז"א ז"ל החסיד הגדול הכ"ל,
היה כל ימיו יושב בתענית חוץ משבת וי"ט, לבד מכהה
פעמים בשנה שהי' מתעבה משבת לשבת, ושאר תעניות
רצומות, ובכל זאת הי' בנין מאירות חמה, כאלו כל
יום שוחר חור, ולא פסק פומי מגידא יום ולילה.
והרצה לרעה עוד מעשיו והרבצת תורתו ועומק למודיו
והוראותיו וקורותיו, יעיין בהקדמת הספר ש"א שכתבה
צו הרב המובהק כמה' יהודה ליב ז"ל, שהציא בספר הלז
של אביו ז"ל לרפוא; וכפער זקני הגאון החסיד במקום
כבודו ק"ק לו צין, והיא נקראת צו צין, היא היתה
עיר גדולה ועשירה, הרבה שנים קודם שכבשה הקיסר וכו'
והרב ר' יהודה הכ"ל תקע אהלו של תורה בירושלים
תוב"צ, ומת שם בשם טוב, והניח אחריו בן חכם גדול
הרב

הרצ' וידידיו ז"ל, אשר נשא ב' הרצ' יחקי' ז"ל מראש
דארעא ישראל בימיו. ובת אחת היתה לאמ' הגאון
בעל שער אפרים, ושמה כחמה ז"ל, היא היתה אם
אדוני אבי מורי הגאון אשת זקני הרצ' מוה"ר יעקב
הכ"ל. וספר לי עליו הגאון ר"ד אופנהיים, שהיה
מכירו ותלמידו מובהק, והגיד להפליא מגדול חכמתו
ובקיאותו, כי ארבעת חלקי ש"ע היו שבורים לו על פיו,
ונעשה לונם, כאשר אספר הנה.

ויהי בשנת ת"ח לפ"ק, עת צרה לישראל בארץ פולין
ליטא ואוקריינא מזה הצורר חמיל שר"י, ומזה
כתפשה הגזרה ומשכנה לקבלה הקדושה וז"ל
המחללה ועדיפה, כדדה מקיפה אחר שהיתה וישבת
בשח ושחן, ורבו שם בעלי חכמה ומעלה ועושר, ועלו
לשם ולתהלה על כל שאר ק"ק. לכן ככל מקום שהגיעו
לשם במוסד ועלטולם בארץ אשכנז והמדינות היו נחשבים
מאוד. כך סח לי הישיש הק"ה ר' בער כהן, יושבי
הקבלה הזאת עלו לשם ולתפארת על כל אנשי פולין בכלל.
אמנה חכמיה היו אנשי שם ומופלאים גדולים, שלא משו
מתוך אהל בית המדרש הגדול שהיה שם למוסד, וכל
הלילה לא יחשו ללמוד הלכות ופוסקים, לדרוש ולחקור
באמתה של תורה, להלכה ולהוראה, ולא היו ישיבים
בבתיהם כל ימות השבוע, כי אם בלילי שבתות וי"ט.
ומהם נעשו גבורי חיל אריות בתורה, כלם זכו להיות
מורי הוראות בישראל עם שאר לומדים מופלגים קצתים
ומנהיגים. מהם היו החכם המושלם הגאון החסיד
שבהזכה בעל שער אפרים ז"ל שהיה ראש צ"ד בוילנא,
והוא בעל ברכת הזבח ושאר חבורים, כאמרו עליו שהיה
יודע טורים וב"י וכו', והרצ' בעל הש"ך, והרצ' החסיד

ונעל הוראה בית הלל ז"ל, מלבד שאר גדולים, כלם
הלכו בגולה כפונן בארץ להרביץ תורה בישראל, והיו
למאורות. מהרש"ך נעשה אב"ד בפירא, ומשם
כתעלה לשבת על כסאו הרבנות בפפד"מ. והרב בעל
בית הלל כתקבל לאב"ד בהאמבורג ואלטונא, והרב ש"ך
צהעלישויל בארץ מעהרין. אבי אבא עם כל בני ביתו
כתשבו ג"כ במעהרין, מתחלה היה לאב"ד בטרר"ש,
ולן נדק בבית הק"ין המפורסם בשם רייך קוי פמאן
ע"ה, ושם למד אללו בכו של העשיר הלו. אח"כ היה
אב"ד בק"ק ברודא, ואחר זה כתקבל שוב לאב"ד בק"ק
אוי"ן, בהיותו עוד עומדת בעושר ומעלה, וקבע שם
ישיבה, ושמעו הולך גם בכל ארץ טורקייא הסמוכה
לשם.

אך בערם נואם אל המנוחה והנחלה עברו עליהם
רעות רבות וזרות נרורות על שכמם, כמעט שכנה דומה
כפשם בחרב היונים האחרים האכזרים ימ"ל. פקח
אזיכך ושמע מה שאירע לאבי זקני הרב כמה' יעקב
ז"ל, שהיה אז בחור בשנים, ובהתפוס לגוס ולהמלט על
כפשם מפני חרב היונה, כמדד הדיש השלם הזה מחמיו
ומאשתו הילדה (שנשארה אלל אביה, שברח עם בניו
ואשתו אל ארץ מעהרין שלא יטבעו במיט היון) ופגעו בו
צא"א זקני מהר"י ז"ל הטמאים האכזרים האלה אשר הרבו
חללים, עקרו כמה קהלות לא השאירו פרסה מבני
אומתנו בארץ אוקריינא, וחשבו למחות שם ישראל מארץ
לטא ופולין, ושפכו דם נקיים קדושים נאמנים לאלהיהם
לאלמים ולרבנות אשר היו כזאן למצחה. וכאשר פגעו
האחרים באיש לדיק הלוח, וגזר עליו השבאי שיכרע
לחרב להתזראשו, וכן עשה, פשט נוארו לחרב חדה
למסור

למסור כפשו להריגה על קדושת ה' ויחודו, ובעודו
 על ברכו לקבל המיתה במכת חרב, וכמעט שפרח
 כשמתו, הנה זה מלאך נגע בו, כי נתן ה' רחמים בלב
 השר וחמל על רכות שניו, ותחת שהיה רוצה להוליך
 החרב על האור בשר החד, נכמרו רחמיו ועשה לו דחיפה
 בשר בקרנא של כלי חפצו דרך ציון, ואמר לו קום! לך
 בלב בחור ולך לנפשך. ויזילהו ה' מחרב רשעים באופן
 כפלא מאוד, ויהי לכם ופלא גדול. ויתחבא אח"כ בין
 ההרונים מיראה מחרב שאר אכזריים, ולא נכר
 להעוברים דרך שמה אם הוא חי או מת. היה לחורב
 ציון, מוטל בין המתים הנהרגים על קדוש השם, וצין
 צלעי המים מתכסה בשק למחסה מקרח. בלילה היה
 כווד לבקש איזה מחיה ולקט עשבים מפרי מר הגדול
 בעשבים באגס, להחיות את כפשו. במ"ב הזה נשאר
 כשמוכה ימים, עד תום כל הגוי ערל וטמא ואמאדם
 כאבי ערב לעבור, אז ברח אל כפשו וימלט.

והנה בהיותו בין ההרונים היו שם איזה אנשים מצבי
 עמנו מתחבאים גם הם, ועמדו מרחוק וראו כל המעשים
 של א"א זקני ז"ל, איך שמה לעפר כפשו תחת יד האור
 בראותו לפגוע בו, וחשבו שכבר הותו ראשו בחרעו לעבח,
 וכראותם חרב השר מוכחת על אחריו, חשבו כי לא יהיה
 אחר כפלו בדחיפה לארץ באותה החרב, שלא היתה
 באמת מכת מות כלל, אך האנשים ההמה העומדים בית
 המרחק ורואים בבהלה ואימת מות כפלה עליהם, דימו
 שהורס ראשו מעליו והושלך לארץ. (כענין שאמר חז"ל
 בגמרא דחזו דמחו ל' וכו', עד אחד במלחמה אינו נאמן,
 אבל כאן שנים היו, ואמרו ג"כ בדדמי) לפיכך כשהגיעו
 אלה האנשים אל א"א הנאמן בעל שער אפרים ז"ל,
 שמלטו

שנמלטו מיד האויבים בחמלת ה' עליהם וצאו למדינת
מעהרין למקום חפצם, ויפקד מקום אדוני זקני מהר"י
ז"ל, וחקרו אחריו אלל פליטי חרב הב"ל, אם ראו אותו חי
או מת, ויענו האנשים הנמלטים ההם הכשרים והולכים
לתומם, ויאמרו, כי ראו בעו"ה שברע להריגה והותו
ראשו, העידו על מה שלא ראו בראיה ברורה. על זה
התיר הגאון הגדול המפורסם בדורו כמה' העם לז"ל,
את אשתו ע"פ שאלת חכם והוראה להתיר, כי היה דבר
פשוט מאוד, וברור בכתוב בתורה, על פי שנים עדים
יקום דבר, אף כי בעגובה דהקילו חז"ל אלה. אך
אשתו הילדה היפה בנשים לא רצתה לקבל תכומין על
החי בעל בעוריה, ולא הטתה און לכל השידוכים הגדולים
אשר דברו לה, ומאת ה' היתה זאת שתעמוד הנדקת
בעהרתה, להוציא ממנה שלשלת גדולה, דור ישרים
יבורך, מטע להתפאר, כי אחר חצי שנה בא ההרוג
ברגליו, ויהי לאות ולמופת בישראל. מן אז והלאה לא
רצה הגאון הב"ל להתיר שום עגובה בדור ההוא ובזמן
העמים, שהיה שם עגובות רבות מבעליהן הגאבדים
ברעש ההוא משור היונים האדורים, וירא ממכשול, על
בן קבל עליו שלא להזקק לשום התרת אשה, מאחר
שהמכשלה הזאת תחת ידו, שהתיר אשת איש במורה,
ואמר שבעת רעה כמוה אין לסמוך כלל אפילו על שני
עדים גמורים. ונתקיים בו לא יאונה לנדיק כל און.

אחר זאת בולד אבא מארי ז"ל, נצי
תפארת ישראל, מהוגג הנבחר, עודם בארץ
מעהרין, ומשם באו אל"ה הגאון בעל ש"א עם חתנו
אל"ה מהר"י ז"ל עם כל נפש ביתם לצודין היא
אובין, ראש מלכות אונגרין, והיה שם רב אב"ד כמה
שנים

שנים לקהל החשוב אשר היו שם בעת ההיא, והנהיג
 כשיאותו בכבוד גדול, והתחתן בעשרי הקהלה עם בניו
 וכדיו, והרביץ תורה לרוב, ויהי שמו הילך בכל ארץ
 טורקיא, ובארץ ישראל גדול שמו, רבים מגדולי הארץ
 מרליים אליו הגיעו, בשאלות ותשובות, כאשר ישאל
 איש בדבר אלהים. (נהדוני אבי מורי הגאון ז"ל עודנו
 כערך בשנים למד תורה אצל אביו א"ז"ל בעקידה רבה,
 והיה לו לב חריף וזכרון גדול ועצום מאוד. והלך
 לסאלוניקי בימי חרפו ולמוד גם דרכי חכמי הספרדים,
 אשר היו שם בעת ההיא חכמים גדולים ועצומים, ושמש
 את הרב הגדול כהנא' א"י קובץ ז"ל כיחוד, ומשם
 חזר לצורדין אל בית אביו, ולו שם כשם הגדולים
 בעודו ילד בחור בשנים, ומלאתי ראיתי בין בניהו אגרת
 כתב ידו הקדושה של א"ז הגאון החסיד בעל ש"א ז"ל,
 שכתב לו לסאלוניקי להוכיחו על שקידת למודו והתמדת
 חקירתו את חכמי הספרדים לעמוד לפניו לשמש,
 ולדעת לב כל אחד מהם וחכמתו, ולהביא אמו
 מחידושיהם, באגרת הזאת הרבה לכתבו אמ"ק ז"ל
 היוליים ותוארים כדרך שכותבים הגדולים אנשי השם.
 וא"ז מורי הגאון ז"ל מאז בילדותו קהל רוח ה' לפעמו,
 וכתב וחבר שאלות ותשובות ארוכות ורחבות בעשרה ידות
 כייר או יותר, והמה היו מונחים עד הפה בבית גבתי,
 וכראה מפני גודל כמותן הכיח ולא הביאן לדפוס בשפרו
 ח"א. גם אנכי כדד ממני הדבר לעבור עליהן ולשום
 עיוני בהן, בפרט שבא לידי שלא בעותקו, שמהחלה
 עברו ע"י זרים שגיס רבות, ומי יודע מה נחקד מהן,
 וגם הכתב היא ספרדית, ובקושי יוכל לקרותן מאותן,
 לטרוותי המרובות, וכן למשא עלי, לכן בהכרח הוכחו

מן הכר עד שיבוא הגואל להם ויוציאם לאור .

גם היה אל"מ הגאון יפה תאר ויפה מראה, ועסוה
 היה כוהן בחסידות עלומה מנעוריו, לכן חשקו בו
 גבירים כבירים, וכשתדך וכשאל בת עשיר גדול מעשירי
 קהל צודין הישנה, שהפריז לו ממון רב, והיה אל"מ
 צבודין עשיר מסוים, אל"כ היה רב וחכם בקהל שארצי
 בארץ בחנא, שהיו שם ג"כ עשירים מופלגים, וכאשר
 כלכדה העיר צודין מאנשי הקיסר יר"ה, הלכו כל הקהל
 שבו וחקי וחקנתי, רגליהם לנחשתיים הוגשו והוליכום
 לצערלין שר החיל של אנשי הצבא פרייסן, ששבה אותם
 ונפלו לחלקו, ונפדו בצרלין. ואל"מ"ה כעתק משם
 בדרך כס ופלא שנעשה לו צתחלה כאשר באה העיר
 במאור, ותבוא כדור של אש, מקנה השריפה הגדול,
 שקורין קאנאן, ויפול צבית שהיה דר שם אל"מ"ה ז"ל, ויך
 את הצבית רסיסים וצקיעים, ויקח הכדור את אשתו
 הראשונה עם הילדה שהיתה לו ממנה, והוא היה בחדר
 הסמוך איהן צבית אחר, ולא הזיק לו מאומה וכיאלו צחמלת
 ה' אליו, ויהי לכם, ומשם צרח וימלט. ובפרק ההוא
 בתב התשובה הכדפסת בספרו על אודות אשה שנפטרה
 ולא ח"ו ה"ק אחר שלשים יום בשנות החזרה, וכתקבל
 לרב בק"ק שארצי הכ"ל, ועמד לשרת את הצבור הלו עד
 תום מלור אובין, והנהיגו בו כבוד גדול, וכאשר קרבה
 פקודת העיר שארצי ותבוא גם הוא במאור מאנשי חיל
 הקיסר יר"ה. וכשמעו כי נשבו אצלו ואמו הלך לו אל"מ"ה,
 ופכה מאותה המדינה ובא לו לארץ אשכנז. ובכל הדרך
 הארוכה והטלול הכבד, לא ראה לקבל מתנה משום
 אדם, אעפ"י שהיה לו שם גדול, ובכל מקום שהגיע
 לשם חרדו לקראתו, והיה מסתפק במעט הכסף הנמצא
 צידו.

ובבואו

ובצואו לויכיליה התארח בצית הגאון החסיד
המופלג כמוהררש"א ז"ל, וחבה יתירה כודעת לאמ"ה
ממנו. שם אזל הכסף מכליו, כלתה פרוטה מן הכיס,
והזמין לו הקב"ה דרך פלא אחד מחורי ארץ הגר
(אונגרו) שהיה חייב לו סך מסוים, שבא לשם וכודמן
לפודק אחד, ופרע לאמ"ה כל חובו משלם, באופן שלא
הי' צריך לעזוב מרת חסידות שהחזיק בה מנעוריו להיות
שוכא מתנות, כענין שאמרו חז"ל בדרך שאדם רואה לילך
מוליכין אותו, באשר ה' אתו. ומשם עבר על מדינת
אכשצאך, ומשם בא לק"ק פראג.

וא"א זקני מהר"י ז"ל עם אשתו אמי זקנתי אחר שעברו
עליהם כמה גלגולים באו לאלטונא, וראו את בנם אמ"ה
ז"ל בכבוד (כי הוא ז"ל תקע דירתו לכאן כאשר אספר
למעט בעזה"י, אחר שכבר נשא אמי מורתי הרבנית
ע"ה). ומשם נסעו לארץ הקדושה דרך ארץ פולין,
וזכו להתישב בירושלים תנ"כ"ב. ואחר שנפגעה אשת
בעוריו של א"ז, והוא כבר זקן יותר משבעים שנה,
והכריחוהו החכמים אשר היו שם שישא אשה בזקנותו, כי
אין מניחין בעיר הקדושה לשבת אדם בלי אשה, אפילו
יהא זקן ושבע ימים מאוד, וזימן לו הקב"ה שם זיווג שני
הגון, ג"כ אשה כהנת ממשפחה מיוחסת שבישראל, היא
היתה הזקנה מלומדת המופלגת שהיתה שמה מלפנים,
ושמה יהודית, בת הגאון המפורסם כ"מ כפתלי כ"ץ אב"ד
דפער"מ. ונפטר אבי זקני כמוהר"י גס הוא בירושלים
בשיבה טובה בן ע"ג שנה, ונכתב משם להודיע לאמ"ה
ז"ל.

וכחזור לתולדתו של אמ"ה ז"ל. בהיותו בפראג
הי' שמו הולך וגדול, וראה הרב ר"ו אב"ד דמדינת פיהם
לחת

לתת לו בתו לאשה, עם ממון רב, ולא אבה לקחתה,
 מחמת היותה אלמנה (וכשאת אח"כ להגאון אב"ד
 מפראנ). משם כסע אמ"ה ז"ל ובה לו עד ברלין. ועם
 היות שרצו כמה עשירים גדולים אשר שמעו שמעו הגדול
 ביחוד בק' האמבורג להשתדך עמו ולהפריז לו ממון רב, לא
 נתן עיניו בממון, ובחר במשפחה מי חסת, כתקשר
 עמו דודי הרבני כמפורסר זאב ע"ה לקחת את אחותו,
 בת אבא רבא הגאון ד"ר דנ"ק בעת ההיא, ה"ה כמפורסר
 משלם זלמן כייאמארק ז"ל, היא אחי מורתי החסידה
 הרבנית מ' סרה ע"ה, כי מ"ד היתה לו אשה משכלת
 יראת ה' טהורה מגזע הנבחר משפחת מירלס
 המפורסמת מחסידי ק"ק וויכא הישנה, המלאה לה אנשים
 צדיקים כדיבי ארץ אנשי מעשה וחסידים גדולים, בעלי
 תורה מופלגים, וכל הגאונים שצאצאיו דור דעה דבוקו
 בהם וכתחתנו עמהם, כי גדלה מאוד מעלתם בתורה
 צירקה במעשים בעושר ובנכסים, בגדולה ובשם טוב
 וביחסים. ואבא רבה מר קשישא הג"ל האריך ימים
 על מנהלתו בג' קהלות בשלום ושלום, והנהיג את הניצור
 במישור וחכמה, וכן גדלו השלש קהלות בימיו רבו למעלה
 ראש בעשירות וכבוד, והוא ז"ל ראה בערך מאה וחמשים
 חלוצי חלוצי לו יותר, גם דור חמשי יולדו לו בארץ ליטא,
 וכל אחי אמו ובעלי אחיותיו אנשים גדולים בתורה
 ובמעשים, מהם רבנים, מהם קנינים במדינת פולין
 וליטא, מלאו פני תבל והארץ האירה מבכודם.

ואמ"ה הולד מאמי הרבנית ז"ל בק"ק אלמנא חמשה
 בנים וחמשה בנות. בשנת תקי"ב הוצת עודם חיים
 וקיימים ת"ל. ושם באלמנא בנה לו ה' בית כאמון,
 והקים לו בהמ"ד הגדול קלוז, שיסדו לו גבירי ועשירי
 הג"ק

הב' ק' להרביץ בו תורה אמתית לשמה, וכאספו אליו שמה
לומדים ורבנים מופלגים מארץ פולין וליסא, שהיו
עוסקים בתורה, בשקידה רבה, יום ולילה לא ישובו
ללמוד גפ"ת ופוסקים הלכות ואגדות, גם מלאו ידיהם
לה' בשאר ידיעות עד שגעשו שלמים בתורה ובחכמה.
גם למדו ממנו ז"ל פרישות וחירות ומנהג חסידות
אמיתית ויראה פנימית, באשר היה ז"ל שוכא בצע ומואס
אפילו בממון שהוא של ישר אלל רבנים אחרים, ומימיו
לא קבל מתכות ממון מבשר ודש היחידים, עם שפעמים
רבות הביאו לו דורכות כלי כסף וכלי זהב יקרים, והשיב
פניהם ריקם, ולא אבה לקבל מהם מאומה. מי יוכל לספר
גדולות מעשיו, לא יאומן כי יסופר, אם לא מי שראה
וידע ושמע אותו, כאשר עוד לעת הזאת (שכתבתי מנלה
זו) כתלמידים בג' קהלות איזה אנשים זקנים ששמעו אותו
וזוכרים מעשיו והנהגתו הקדושה והישרה ולמוד תורתו,
המה מתמלאים שמחה ואללה בדברים ממנו, וזכרון שמו
הוא תאות נפש מכיריו ויודעיו מלפנים, כי לא נשמע ולא
נראה כמוהו בארצות האלו משנים קדמוניות, על כן
גדל והגלית בתורה ובחכמה, שלמד ולימד, כי כל תורתו
לשם שמים היתה, לא להתגדל ולמנא חן בציני בני
אדם, רק להרבות כבוד בוראו. והיה לו לב אריה
להגיל העשוק מיד עשוק, ולא נשא פנים בתורה, קיים
לא תגורו מפני איש. והפלא הגדול שלא יכלה תאות הכסף
אשר יענה את הכל להטות לבבו אליה, עם היותו ז"ל
מטופל בבנים ובבנות, וביתו ריקן מהכנסה מרובה, כלי ימי
היותו רב בקלוז לא היה לו רק ששים ר"ט לשנה דבר קאוב,
והוא לא מרובה הכרחית עמומה מאוד עליו. ואף שה'
אדם ענוג ורך מאוד, חלוש הטבע ורפה המוג בכל זאת

כונה בהסתפקות האשרי, למען לא יטעך למתנת
בשר ודם, באשר היו בעל בטחון ואמונה אין כמוה
בכל הארץ.

אמ"ה ז"ל קצב ישיבה ומדרש בקלוז דאלטונא קרוב
לעשרים שנה, שהרביץ בו תורה וחכמה ויראת שמים,
ושמו הולך בכל הארצות, ומאודה פרוסה צירושלים.
ורבים מחכמי אשכנז ופולין מריצים אליו אגרותיהם
ושאלותיהם בכל דבר הקשה להם, והיה חשוב דינו ופסקו
כאלו כפסק ונגזר בבית דין הגדול. גם מקהלות
הספרדים שאינם אותן ודורשים דבר ה' מאתו, ואחר דברו
לא שנו. גם צרכי צבור דשגש קהלות אשכנזים, וקהל
ספרדים שבהמבורג היו מוטלים עליו לדון ולהורות בין
איש לרעהו, ובין קהל לקהל, ולא סרו מאחריו. גם
בהיות חמיו מראבא רבא הגאב"ד מהר"ז מירלס הכ"ל
מלך בג' קהלות, ואדוני אבי מה"ג רב בקלוז הוא היה
המוציא והמביא, מחמת היות חותנו הרב זקני, זקן כבוד,
אשר מוטל כמה שנים על ערש דוי, וכל מילי דמתא עלי'
דמר אבא רמיין, וכל זה בלי שכר ונטילת פרס היה עבד
לעם הזה, ותקן להם תקנות טובות רבות, וגרס לדקות
הרבה רבן מלספור.

הן אלה קצות דרכי איש האלהי אמ"ה ז"ל, לבאר
כלם אי אפשר, והעליתי מקצת שבתו על ספר דרוש
הספרו אשר קראתי יציב פתגם. כללו של דבר היה
לו לבארי', גבור בארי ורץ כצבי לעשות רצון קונו בכל
דבר שהיה לטובת ישראל, במקומו ושלא במקומו, היה
כדרש לכל שואל, לשבר מתלעות עול, ורוצי תורה שבכתב
ושבעל פה הוו דמי לי' כמונח"ז בקופסא, עם
בקיאותו כפלא בכל ספרי שאלות ותשובות, גם היה מכיר
ויודע

ויועד לדבר כמה לשונות, ספרדי, איטאליאני, עורקי,
הונגרי, אשכנזי ועברית, ומבין בכל חכמה, לפני
מלכים יתלכ, ופחן ה' חנו בעיני השררות בכל מקום
אשר עמד שם, כמו שאספר למטה בעז"ה, גם הי' ותרן
בממונו, ובקי במילי דעלמא ובהנהגה המדינית, והיו
כהגיון ממנו עלה ותושיה. ועל כלם הי' איש קדוש
לאלהיו, חסיד גדול בכל דרכיו, ולכוע בכל עניניו, היה
מקובל גדול, ונאמן בכל בית ס"ה ותיקונים והאר"י,
כמעט שנודים על פיו, כמו שהיה בקי בנגלה, מקרא
ומשנה, הלכות ואגדות, ש"ס ופוסקים וארבעה טורים
בכלל ובהרבה שו"ת חדשים. עס ישנים. והיה נח לשון
בדבור ובמכתב, כאשר נראה מחבורו ס' שו"ת הכדפס,
(והניח עוד תכריך כתבים בערבוביא גדולה, כי היו
מונחים ביד זרים שנים רבות, כי נמסרו ביד כמחור"ר
אפרים ע"ה ת"י להביאם אלי, ונפטר בליסא, ונשארו
שם בידי אנשים אשר לא ידעתי, ואחר החקירה והפירה
נשתלחו לידי בערבוב רב, ולא אוכל לדעת מה נפקד
מהם.)

וממדותיו האלהיות הוא, שאפילו יהבו לי' כל חללי
דעלמא לא הוו משגי בדבוריה, ולא נשמע על פיו לעולם
דברי שחוק וליצנות, ובכל זאת דיבר עם כל אדם בסדר
פנים יפות, והיה אהוב וחביב לכל מכיריו ויודעיו, אשר
לאו כי רוח קדושה וטהרה בקרבן, מיעוט שיחה, מיעוט
תענוג, מיעוט שינה, מלא רוח חכמה ויראה מוסר
וענוה, לכן היו מוסרים בפסם עליו אהביו ותלמידיו,
והיו דואגים עליו ומתאייס לו מרכסה בכבוד, באופן
שלא הי' מוכרח לעזוב מדת חסידותו, שהחזיק בה מנעוריו
שלא לקבל מתנה, ולא כהנה מסעודות רשות, ולא יכלו
להעבירו

להעבירו על דעתו להתרעות לקבל דורות, כי כמו למלך
יזבילו שי למורח, אך לא עלתה בידם.

והנה מיד אחר חתונתו עם אחי מורתי הרבנית
ע"ה מסרו לו שותף מבין בסחורות להרויח בהן, כדי
שיוכל לסקוד על למודו בבית הספר בלי דאגה, והשותף
יעסוק בערו עם המעות שאלמע, אבל לא ארכו לו
הימים, כי השותף שלו ברח מזה לאמסטרהדם, אחס
שנאכלו כל המעות, וילא אחס"ג ז"ל בקי מן נכסיו פתע
פתאום, כי הצורח לקח הכל בידו, ולא השאיר לו מאומה.
ולזה רצתה הדאגה בלבו עד שנפל בחולי השחוכה,
מדאגה שלא יצטרך לצריות, עד שהיתה רפואתו קשה
מאוד, וכבר נתיאשו כל הרופאים ממנו במקומו, ויעלוהו
ללכת למקום בהר מים חיים נובעים במרחץ של ע"מ,
סמוך לכהר רה"ן. וכן עשה, כסע לשם לעסוק
צ'רפאות, ובחמלת ה' עליו הועילה למצוא ע"י זה צרי
ותרופה למחלתו ושב לצריאותו. וגם כי היה לו כתב
ערבות ובטחון מאבי הצורח, שהי' משועבד של קהל
קלטונא, אזרע שנפל החיש ההוא למשכב, ויהי חליו
חזק מאוד, ודאג אחס"ג ז"ל שמא מתוך צרת בכו שהשתרגו
עליו חובותיו חלה האיש עד מות, לכן לקח השטר חוב
ושלחו אליו קרוע, כדי שלא יצטער, ולא ישים על לבו
דברי הבריחה, וחזר האיש לצריאותו.

בחגי חודש סיון בפרק ההוא (שנת תכ"ו) נולדתי
אבי יעב"ץ, בנו הראשון, וקראני בשם אביו ע"ה יעקב
(אכן אני חותם עצמי יעב"ץ, על פי זואת אחס"ג
כמוזכר בהקדמת ספר שא"ל יעב"ץ) אחר שקדמו
לפני שלש שנות, והי' ז"ל בצער גדול, כמעט נתיאש
מהיות לו בן זכר, כספור בתלת זמני הוי חזקה. וכבר
זוה

זה וסדר מוכל אחר במקומו, אם יולד לו בן בעודו נפרד
מביתו. סף הוא חזר לביתו ממרחק, ובא שלם בגופו
ובריאותו ויום או יומים לפני המילה, והכניסו לברית,
ומל חותי הוא ז"ל בעצמו, והיה לו שמחה גדולה, אעפ
לרחמי שמים שתקוים בי תקותו ושמחתו בעת מולדו,
ויהי רצון שלא אבוס ולא אכלס מאבותי.

עס כל זה שכלה קרנו ואבד מעותיו לא שינה מדתו,
וכסתפק במועט ובנמנוס גדול כגד טבעו והרגלו, וגלגל
עצמו בצער בענין השרפה, רק שלא ינטרף למתנת
בז"ד. אבל כמלאו בק"ק אלטונא והמבורג אכסים
בדיבס, והתחכמו איך ובמה להמציא לו פרנסתו בלי
שום מתנה, והיו משילים מלוא כים שלהם, ולוקחין ממנו
ז"ל איזה סך מעות דבר מועט ע"מ לסחור בו, ולמקן קצד
היו מביאין לו כפלי כפלים של הקרן, ולא שויתרו משלהם,
כי השבע השביעם שלא לעשות כן, כי באמונה יעשו עמו,
שלא להוסיף ולוותר לו מאומה, אבל שלח ה' ברכה
במעשה ידיהם, וימלאו מאה שערים. ויהי כי זקן א"א
זקני הרב אב"ד דג"ק הכ"ל וחולשתו כבדה מאוד, רצה
בגיד אחד פו"מ דקהל אלטונא, שימסרו כל עסק הרבנות
ביד חתן הרב אב"ד, הוא אדוני אבי הגאון ז"ל, אף שהי'
עדיין רק בשנים, ושיקח אא"ו הפרס במקדס, ולקצוב
לאמ"ה פרס בסני עצמו מן הצבור בעד שמושו בהוראה
ובהנהגת הקהלה, אך בדבר הזה היו מתנגדים, ולא
עלתה בידו, כמש"ל בס"ד. אמנם התאמץ הגביר הזה
לקצוב לאמ"ה ז"ל ישיבה באלטונא, שבה הרביץ תורה
בשקידה רבה ויאלה ממנו הוראה, גם כל לרכי צבור
הרשומים היו מועלים עליו בלי שום הנאה וקבלת פרס,
ואעפ"י כן היתה פרנסתו מעופפות לו כלפני ע"י אכסים
חשובים

קצובים העוסקים באמונה במעותיו ומרויחים בהם
הרבה וכתבו לו חלקן. ורבים מנגידי העיר השתדלו
צעזרו אלל סוחרי לונדון, והמה שלחו לו אבנים טובות
ומרגליות לסחור ולהרויח בהן, גם עשה לו הגביר הכ"ל
מסחר יין כשר הבא מארפת ואיטאליא, ועשה לו פירות
בהרחה. ובה מאא אמר'ה ז"ל די פרכסו בשופי בלי
קבלת דורון משום בן אדם, אף אם פרס שלו מן בית
המדרש דקלויז שהיה בו ראש ישיבה ככ"ל היה רק דבר
מועט, ששים ר"ט לשנה, והוא היה צריך לכה"פ אלף
ר"ט לשנה, כי הי' מטופל בבנים. וכל זמן שהי' כבודו
שוכן פה היתה הברכה מזויה אלל בני הקהלה, ומעשי
ידיהם מתזכרים, והעשירים מתרבים, ממש אין כסף
כחשב בימים ההם.

והוא היה אהוב וכבוד לכל העם מקצה, חוץ מאחד
עשיר עמוס וחקיף הגדול בקהלה היו מתנגדו. לכן
אחרי מות אב"ז הגאב"ד מהר"ז מירלס ז"ל, מיד כתבו
עיניהם אנשי ג' קב"ד וני אבי מורי הגאון חתנו של אב"ד
הנפטר, ומיניהו מיד לראש אב"ד וקצין עליהם, דהיינו
הרבנות של שתי הקהלות האמבורג וואלנזבעק, תיכף
אחר שבאו מקבורתו של אב"ז ע"ה באו אללו ואמרו לו, יחד
אדוננו הרב, אך בק' אלטונא שם היה כמאא צרתו בצדו,
הוא הרב ר"מ, ושם היה המתנגד התקיף הכ"ל, ועמו
השתתפו עוד איזה משפחות בעלתו, כגד אמ"ה ז"ל.
אז יחלק העם באלטונא, חזים היה אחר אמ"ה, וחזים
אחר ר"מ הכ"ל, והשוו לדעת אחת שינהגו שני הרבנים
כשיאותם בשנה בק' אלטונא בשותפות, כל אחד חזי שנה.
והיה ביד אמ"ה ממשלת הרבנות בשתי קהלות הכ"ל וחזי
הרבנות באלטונא. עד התעורר ריב ומדון אחד
והפריד

והפריד בין הדבקים, אז הכיח אמ"ה את בית הכנסת
הגדולה של אלטונא שהיה הולך לשם מאז מינוהו לאב"ד
אחרי מות חמיו הכ"ל, עזב את הרבנות וחזר והלך
לקלוז מקום כבודו בתחלה, וכל אנשי שלומו ואוהביו
לא יכלו לפתותו להעבירו מדעתו אשר הסכים בלבד.

לא יראה חלי שנה אחר המאורע הכ"ל שהכיר
כבודו בנ"ק, עד שבא אליו כתב רבנות מקהלה
אמסטרדאם, והיה זה בע"ש פ' בשלח (שנת ת"ע)
והוא יושב בבהכ"כ מעוטף בטלית ותפלין קורא שנים
מקרא ואחד תרגום פ' השירה מתוך ספר תורה, והוצא
אליו האגרת בבשורה.

(ההמשך במחברות הבאות)

ד

בקורת ספרים חדשים

מציאת הארץ החדשה

כולל כל הגבורות והמעשים אשר נעשו לעת מצוא
הארץ הזאת (אמעריקא), לכלל אנפיה וכו', נעתק
ונכלל מספרי העמים בשפה ברורה וקלה, ללמד
נערי בני ישראל יופי הלשון הזאת ולהודיעם גבורות
ה' ונפלאותיו אשר יעשה בכל הארץ.

מאת

מושה בן א"א דורפני המפורסם מחו' מענדל פ"פ,
נרפס בהוצאות המחבר, באלטונא, ה'תקס"ז.

המעשה הגדול והנורא הזה, בהגלות נגלית לעיני
 יושבי שלש חלקי חלד, החלק הרביעי מכדור הארץ
 (אמעריקה) זה כשלוש מאות שנה ע"י החכם
 קאלומבעס, אשר לא ידע איש ממנו לפניו, מיום
 הושם אדם על פני האדמה עד היום הזה, הוא אחד
 מהנפלאות היותר גדולות הנעשות מימות עולם ע"י
 חקרי לב חכמים, וע"י התאמנות שכל אנשי לגלות
 מסתרים. וכלל הוחקו הדברים היקרים האלה על ספר
 עם ועם בלשונותם לגוייהם, למען ידעו ויחפלאו עליהם
 דורות האחרונים. והנה בתוך עם בני אשכנז הנזכרים
 התעורר גבר חכם וסופר מהיר, הארון האמאצ'ע צעיר
 ברוינסוויג, איש אשר הרבה להיטב לנערי בני
 עמו לכתוב להם הרבה חכמה ודעת בלשון חקל ומונח,
 ויספר להם גם המעשה הזה בלשון עמו כעיס ומתוק
 מאוד. אמנם בלשון עברית עוד לא נמצא הסיפור הזה
 כתוב בכל פרטיה (ואפס מעט ממנו נזכר בספר ראשית
 למודים ובספר הערית). עד קם בחור נחמד, נעיר
 צימים ורב בתבונות, ה"ה המשכיל כ"ה משה הכלל,
 והעתיק ספר מציאת הארץ החדשה אשר חבר
 קאמפ'ע, מלשון אשכנז ללשוננו הקדושה, והמעתיק
 הלך בעקבות המחבר האשכנזי, ויעש גם הוא מעשים,
 להטעים הענין לחיד נערי בני ישראל, ולשוננו חקל ומונח.
 מאוד, דרוש הוא לכל חפציו, וירוך כל קורא בו.
 ובמקומות רבים הפליא המחבר לכתוב בלשון עברית
 נאה ובעימה מאוד, כפי הנאות לענינו. ואציג פה
 איזה ליונים מהעסקת הספר הזה.

"(עמוד צ"ב) ויזכור קלומבא את העיר החדשה
 אשר בנה על אי דאמינגא לקבוצה לעיר מושב.
 ועד

ועד כה לא ישב אדם שם, לעבוד את האדמה ולזרעה, כי לא נמצא שם עובד אדמה. ויהי עב לבבו להוציא מארץ ספרד כל חכם לב וחושבי מחשבות לעשות ככל מלאכה ועבודה אדמה, גם לבנות העיר על תלה עד כלותה. ויהי אחרי כן ויהפך לבב קלומבא לאמור: אם אוציא עובדי האדמה מארצנו, והיתה הארץ הזאת שממה, אין חורש ואין זורע, ומדוע אעבירם מנחלתם? — ויועץ את המלך לאמור: עשה זאת איפא וקרא דרור לכל האסורים בבית הסהר, כל הורג נפש, וכל איש אשר דהו להמית, ואביאם אל ארץ החדשה לעבדה ולשמרה, ולבנות העיר על תלה, ואעבוד בהם בפרך. וייטב הדבר בעיני המלך, ויעבור קול בכל מלכותו לכל שרי בית הסהר, לאמר לאסורים צאו. ויתאספו כל אנשי דמים ומרמה לעבוד ארץ חודו.

וקלומבא לא מחכמה עשה זאת, לאסוף אליו כל נבל ובני בליעל להושיבם על אדמת נבר; כי בלבבו חשב להעבירם בפרך, והמה הלכו בשרירות לבם הרע, כאשר הרשיעו לעשות מנעוריהם. — כי לא מהרה ישוב הרשע מרשעתו, וגם כי יזקין לא יעזוב חטאתו. — ויפתו גם את לב צדיקים ללכת בדרכם למען ספות חטאת על המאז, והמלאה הארץ חמס וחברי גנבים. וכן”

עמוד צ”ח, צמחו חוס השמש אשר סבל קלומבוס
ואנשיו בעצרת דרך ים תחת קו המשווה (קווינטור)
לאמר בזה הלשון:

"והשמש זרח על האנשים. ויהעלפו וינעו כשבור
בשוממון ודאבון נפש, ולא ידעו מה יעשו, כי השמש
ירה הציו והכרה על ראשם, והמורח היין נבקעו.
ויבאשו כל המים אשר בידם, וירקב כל האוכל.
ונשחת וירם תולעים. וישאלו את נפשם למות,
כי פחדו לרגעים, פן תבער אש השמש באניות
ותשרפנה מחומו. וילכו קודר ומכאובים (?), ומכף
רגל ועד ראש אין בהם מתום, ויפלו ארצה, כי לא
היה להם כח לעמוד על רגלם, כי לא אכלו ולא
שתו כל היום, וגם שינה לא היה להם מחורב היום.
וקלומבא גם הוא שוכב בראש האניה בשכרון מחנים
ומירוח לב, וגם הוא הולה למאוד. וישאלו למים,
כי גרונם נחר מצמאון. ויצעקו אל קלומבא,
הושיעה נא כי נמות הפעם! — ויהי בדברם אליו,
והשמים התקדרו עבים, וירד גשם נרבות בהמון רב,
ויקומו וישחו איש באות נפשו, וחזי רוחם."

גם הוסיף המחבר בראש ספרו לוח אחד משמות
הזרות, אשר העתיק מלשון עמים, ולא נמלאו בספרי
עברית אשר לפניו בזונה מיוחדת. אמנם בהעתקה
הזאת מלא המבקר מקום למאן, אף כי סמך המחבר בזה
על חיזה מחברים חדשים. למשל: קרא את קו
המערידיאן קשתות צהרים, והוא שם קשה; וטוב
מזה: קווי הצהרים. תחת אופן הסיבוב אן ההיפוך

(ווערדע זירקען) ראוי לקראם: מחוגות הסבוב; אך
צריטאכיא לא יתכן לכנה ריפת, אף שהוא כן לדעת
בן גוריון, בכל זה איננו מוסכם וידוע. ארץ מבוטרת
פֶּטֶטֶטֶס

(פֿעטעטעס זאגט) אינעם כּוֹן ומדוקדק, וטוב לכתוב סתם
יבשה, כי כן הוא לשון המקרא ככונה. וגם בשתי
מלות מדינות היבשה לא תכונה היבשה עצמה, ואינכם
רק ההפוך ממדינות. ה'ים (הנמצא בתלמוד).
גבעות קצוי ארץ (פֿארגעבירגט) אינו יפה, כי שפת הים
לא נקראה קצוי ארץ, וכּוֹן לקראם הרי השפה.
מלות כּוֹמר רומי (פּאָפּסט) אינו שם מוגבל, כי כמה
כּוֹמרים יש ברומי, וכּוֹן ראש הכּוֹמרים, או ראש
כּוֹמר רומיים.

מלבד אלה נמצאים עוד במקומות מעטים צֶספר הזה
איה קושי בלשון, וכאמין הוא בעל המחבר המשכיל
לתקנס מעצמו בהדפסה השנייה.

ובכלל הוא ספר יפה אף נעים, ותועלת לכל חפשי
לדעת דברי הימים משנים קדמוניות, וטובה עשה המחבר
לכני עמו בהעתקתו הנעימה הזאת. וכדפס בלשונות
יפות וכייר יפה מאוד. וראוי לכל לזהב לשון וספר
עברית לקנותו ולשמו בין אוצרות ספריו. וצפוט אנשי
פולין היקרים, אשר לא יקראו ספרי עמים, אליהם נאה
ויהא לקנות הספר הזה לקרוא מתוכו המעשה הגדול
הכ"ל. והמחבר בענותתו יתירה לא אץ להפיץ ספרו
על פני הארץ, ומונחים הרבה מגלות ממנו בחדרי
משכיותו, וזה עצרהו מלהוציא חלק שני מספר הכ"ל
הכדמה לטוב ויופי חלק הראשון, כי עוד לא הושב לו כסף
ההוצאה מהדפסת חלק הזה. לכן חשו ובוואו כל
מוכרי ספרים לקנותו ולהפילו בישראל.

נמצא לקנות (במקח 24 שילינג, או 16 ג"ט
פרייסיש קוראנט) בהאמבורג אלזר' חיים ראהלעס,
ובברלין אין הערן יאקאביס קונסט אונד ביכער
האנדלונג, שפאנדויער שטראסע (כומרע 23).

נאכטראג

צו דעם נאמענס פערצייכנים דער העררען
אבאנענטען דעם מאסן.

(נאך זאלטבעטיטער ארדנונג)

אלטונא

מו"מ ר' איצק שיק

ר' זימלה ווינר

ר' וואלף פ"פ

ר' מאיר ליפשיטץ

האמבורג

הערר אלכסנדר דאנציג

— אפפֿענבאך

ר' בער רעע

ה' גאטשאלק & זאלאמאן

ר' דוד בר"ז הנובר

הערר דוד ראובן

העררן געברידער היינע 2.

ה' מי האארבלייכער

ר' הירש בר"מ גלאזוי

ר' זעליג בר' ליפמן בהן

ר' היים ראהלעס 25

הערר יואל איזאק

ר' יואל נייאוויז

ר' יעקב בר"א קליף

ר' יוסף שלאחאווי

ר' ישעי' ליב כמחו' משה

ה' א. גי. בהן

ר' ליב בייאפוס

מהו' ליזר ריסר

ר' משה הירץ

ר' משה דיססעלדארף

ר' משה פ"פ

ר' משה ב"ה רפאל האאר

בלייכער

ר' מאיר גאנז

ה' מאיר יפה

ה' סענדר יאקאב

ה' פייט פֿערנבאך

ה' פאלק ווילדא

[קג]

ה' ע. וועעל	ר' רפאל ארי' פ"ס
ר. וועעל	המנהיג ר' ראובן רעננער
פ. זימאנסזאן	ה' ראובן עט מארקוס
ה. ז. פריער	ר' שמואל ווארכורג
מייער מ. מייער	ר' שמשון האם
מ. ל. נאטאנזאן	קאפסענהאגער
א. מ. קאהען	ה' אי. ל. אמועל
א. ראפעהעל	פ. אראנסזאן
	זאמועל איזאק
פרישירנע שטעדטע	בינג עט קאליש
פ"מ ר' משה בלאך	געזעלשאפט דער פער-
אין מייסלינג	אייניגטען פריינדע
ר' שלמה אין האללע	ה' ל. הארטוויגסאן
ר' יעקב לייב פרינקל	מ. הארטוויגסאן
אין בראד.	ל. ב. פאן האללע

לוח המעות

עמוד ח שורה ט תחת בא קרא באו

— כ — כד — מנהגים — מנהגים

— כח — כה — יקושים — כשך יקושים

— כז — כל — יקר — ישר

— כח — ג — קלמפער — קלמפער

— ע — ח — כתש — כתש